

Лекція з дисципліни «Основи правознавства» / «Правознавство»

На тему: «Основи кримінального права»

План:

1. Поняття кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
2. Злочин, поняття та ознаки, види. Склад злочину.
3. Кримінальна відповідальність – поняття та види.
4. Обставини, що виключають злочинність діяння.

1. **Кримінальне право** – галузь права України, що визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинними та які покарання необхідно застосувати до осіб, що їх вчинили.

Джерелом кримінального права є Кримінальний кодекс України:

- це єдине джерело: у галузі кримінального права немає підзаконних актів, не допускається застосування юридичних прецедентів або правових звичаїв;
- містить Загальну й Особливу частини, які поділяються на розділи і статті.

Загальна частина містить норми, що визначають:

- завдання Кримінального кодексу
- підстави кримінальної відповідальності
- поняття злочину і покарання
- загальні засади призначення покарань
- і звільнення від них
- інші загальні положення

Особлива частина містить норми, що визначають вичерпний перелік діянь, що визнаються злочинами, і конкретні покарання за вчинення цих діянь (наприклад, злочини проти життя та здоров'я особи, проти волі, честі та гідності особи, проти власності тощо).

2. На підставі ст. 11 КК України *кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або*

бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

На підставі ст. 12 КК України **кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Кримінальним проступком** є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. **Злочини поділяються** на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі.

На підставі ч.4 ст. 12 КК України **нетяжким злочином** є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

У відповідності з ч.5 ст. 12 КК України **тяжким злочином** є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

На підставі ч. 6 ст. 12 КК України **особливо тяжким злочином** є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Важливим є те, що на підставі ч.2 ст. 4 КК України кримінальна протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння

визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння.

У відповідності з ч.1 ст. 5 КК України закон про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотню дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість.

На підставі ч.2 ст. 5 КК України закон про кримінальну відповідальність, що встановлює кримінальну протиправність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, не має зворотної дії в часі.

В свою чергу, ч.3 ст. 5 КК України встановлено, що закон про кримінальну відповідальність, що частково пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, а частково посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, має зворотню дію у часі лише в тій частині, що пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи.

Варто взяти до уваги також і ч.4 ст. 5 КК України, згідно з якою якщо після вчинення особою діяння, передбаченого цим Кодексом, закон про кримінальну відповідальність змінювався кілька разів, зворотню дію в часі має той закон, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи.

Злочин – це передбачене Кримінальним кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину

Ознаки злочину:

- наявність діяння (дії або бездіяльність);
- передбаченість діяння чинним Кодексом;
- суспільно небезпечний характер діяння;
- винність особи у вчиненні діяння;
- вчинення діяння суб'єктом злочину;

□ караність

Склад злочину – це сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочинне.

Елементи складу злочину:

1. Об'єкт злочину – це те, проти чого спрямований злочин, тобто те, чому він спричиняє або може заподіяти шкоду;
2. Об'єктивна сторона злочину – це те, як злочин виявляється у реальній дійсності. Охоплює вчинене діяння, злочинні наслідки та причинний зв'язок між ними, місце, час, спосіб, засіб та обставини вчиненого діяння
3. Суб'єкт злочину – це фізична особа, яка є осудною і досягла встановленого чинним КК віку кримінальної відповідальності (16 років; в особливих випадках – 14 років)
4. Суб'єктивна сторона злочину – це психічне ставлення особи до вчинюваного діяння, передбаченого чинним КК, та наслідків, що настали або можуть настати в результаті її діяння. Виражається виною суб'єкта, яка може бути у формі умислу або необережності.

Відсутність у діянні особи хоча б одного з елементів, що входять до складу злочину, виключає можливість кваліфікувати це діяння як злочин, а тому не дає підстав для кримінальної відповідальності.

3. Кримінальна відповідальність - різновид юридичної відповідальності, обов'язок особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (злочин), зазнати державного осуду в формі кримінального покарання.

На підставі ч.1 ст. 50 КК України *покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.*

Мета покарання:

- настання негативних наслідків для винного - кара за вчинене діяння;
- виховання та перевиховання засудженого;
- запобігання вчиненню нових злочинів засудженим та іншими особами

Ознаки покарання:

- призначається тільки за вироком суду;
- має особистий характер;
- не має наметі завдання фізичного болю та приниження особи – справедливий акт правосуддя;
- тягне за собою судимість

На підставі ст. 51 КК України існують такі **види покарань**:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 4) громадські роботи;
- 5) виправні роботи;
- 6) службові обмеження для військовослужбовців;
- 7) конфіскація майна;
- 7⁻¹) пробаційний нагляд;
- 8) арешт;
- 9) обмеження волі;
- 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- 11) позбавлення волі на певний строк;
- 12) довічне позбавлення волі.

4. На підставі ст. 66 КК України є **обставини, які пом'якшують покарання**:

- 1) з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення;
- 2) добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди;

- 2¹) надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення;
- 3) вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім;
- 4) вчинення кримінального правопорушення жінкою в стані вагітності;
- 5) вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин;
- 6) вчинення кримінального правопорушення під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність;
- 7) вчинення кримінального правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння з боку потерпілого;
- 8) вчинення кримінального правопорушення з перевищенням меж крайньої необхідності;
- 9) виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням кримінального правопорушення у випадках, передбачених цим Кодексом.

Обставини, які обтяжують покарання, передбачені ст. 67 КК України:

- 1) вчинення злочину особою повторно та рецидив злочинів;
- 2) вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою (частина друга або третя статті 28);
- 3) вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності;
- 4) вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку;
- 5) тяжкі наслідки, завдані злочином;
- 6) вчинення кримінального правопорушення щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю або особи, яка перебуває в безпорадному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад, зокрема на недоумство, має вади розумового розвитку, а також вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини або у присутності дитини;

б¹) вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах;

7) вчинення кримінального правопорушення щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності;

8) вчинення кримінального правопорушення щодо особи, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного;

9) вчинення кримінального правопорушення з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством;

10) вчинення злочину з особливою жорстокістю;

11) вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій;

12) вчинення злочину загальнонебезпечним способом;

13) вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів.

Окрім цього, розділ VIII КК України виділяє наступні **обставини, які виключають кримінальну протиправність діяння:**

- Необхідна оборона
- Уявна оборона
- Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення
- Крайня необхідність
- Фізичний або психічний примус
- Виконання наказу або розпорядження
- Діяння, пов'язане з ризиком
- Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації
- Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України

